

УДК 378.1

А.В. ТОКАРЕВА,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інтенсивного навчання іноземних мов
Придніпровської академії будівництва та архітектури*

ІНТЕГРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано деякі аспекти інтегративного навчання. Надано визначення поняттям, спорідненим з досліджуванним процесом – інтеграція, інтегративне знання, трансферабельні вміння, інтенційність у навчанні. Підкреслено перспективність цієї форми навчання у розвитку культури цілісного мислення студентів.

Ключові слова: інтегративне навчання, інтеграція, інтегративне знання, трансферабельні вміння, інтенційність у навчанні.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якщо запорукою успіху попередніх поколінь вважалося вміння використовувати різноманітні технічні пристрої для розв'язання особистих й професійних питань, для успішного функціонування у XXI ст. необхідно розуміти інформаційні процеси. Дійсно, виникнення нових способів комунікації на основі технологічного прогресу призвело до появи більш ускладненої, швидко змінної й більш доступної інформації, а це, у свою чергу, викликало зміни форм знання. Уміння відшукувати, збирати, організовувати, порівнювати, аналізувати та синтезувати інформацію з різних галузей, за різними темами, представлену різними медійними засобами, стало невід'ємною складовою знання людини XXI ст. Як наслідок, виникла необхідність побудови освітніх моделей, які б сприяли більш зваженому, узгодженому навчанню. Тому не випадково найцікавіші сучасні інновації у сфері надання освітніх послуг пов'язані з оволодінням студентами новим мистецтвом – мистецтвом інтеграції – умінням поєднувати знання, отримане у різних галузях навчання, об'єднувати аудиторні знання й практичний досвід, зміцнювати набуте у процесі навчання в університеті знання шляхом його використання у реальних ситуаціях за межами навчального закладу [16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Вперше педагогічна проблема інтеграції була сформульована Яном Амосом Коменським, який у своїх працях вказував на необхідність включити в зміст освіти як науково доведені, так і й імовірнісні знання та нерозв'язані наукові проблеми. Коменський вказував і на те, що учні у процесі навчання мають засвоювати не уривчасті відомості, а систему знань. Пізніше, різні аспекти проблеми інтеграції розглядалися в педагогічних роботах Дж. Локка та І. Песталоцці, у яких підкреслювалася важливість узагальнення, упорядкування, систематизації та інтеграції шкільних знань [3].

Проблеми інтегративного навчання були предметом досліджень М.І. Бойченко, В.І. Вернадського, Н.М. Дем'яненко, З.Ф. Донець, О.М. Любарської, О.М. Олексюка, Л. Рапацької та ін. Значну увагу цьому питанню приділили зарубіжні вчені, зокрема Н. Беннет, Д. Бріджес, Р. Гейл, П. Хатчингс, М. Хубер та ін.

Метою статті є розгляд деяких аспектів процесу інтегративного навчання, визначення понять «інтеграція», «інтегративне знання», «трансферабельні вміння», «інтенційність у навчанні».

Виклад основного матеріалу статті почнемо з надання визначення поняттю «інтеграція». Згідно з тлумаченням О. М. Любарської інтеграція – це процес створення нерозривно пов'язаного, єдиного, цілісного, що веде до появи якісно нової, інтегративної властивості, яка не зводиться до суми властивостей об'єднаних елементів. Подібна властивість забезпечує вищу ефективність функціонування всієї цілісності [2].

Поняття «інтеграція» у ХХ ст. набуває більш широкого розуміння. Так, В.І. Вернадський пише про наявні тенденції до стирання меж між різними науками завдяки зростанню наукового знання. «Все більше ми спеціалізуємося не по науках, а по проблемах. Це дозволяє, з одного боку, зануритися у досліджуване явище, а з іншого – охопити його з різних точок зору» [1, с. 54]. На початку ХХ ст. в країнах Заходу поширюється рух за інтеграцію різних дисциплін. Освіта розглядається як процес, спрямований на розвиток «цілісної» особистості, з урахуванням особистісних та соціальних потреб тих, хто навчається. З'являються такі поняття, як «інтегративні навчальні програми», «інтегровані форми навчання», «проектне навчання».

Сьогодні поняття «інтегративне навчання» використовується як загальний термін для «визначення структур, стратегій й діяльності, спрямованих на поєднання вищої і середньої школи, загальних та профільюючих предметів, академічних дисциплін й практичного досвіду» [15, с. 7].

Серед широкого спектру дефініцій досліджуваного поняття звернемо увагу на визначення, надане групою американських вчених на чолі з Р. Гейл, П. Хатчингс, М. Хубер, які розглядають інтегративне навчання як процес «розвитку здатності упізнавати, оцінювати та здійснювати зв'язки між суттєво відмінними поняттями, сферами діяльності, або контекстами» [11, с. 9]. За визначенням ще одного американського науковця Т. Родеса, інтегративне навчання є «властивістю, якої набуває студент протягом навчання в університеті і яка полягає в умінні будувати прості зв'язки між різними ідеями та досвідом, здатності поєднувати та переносити навчальний досвід у нові, складні ситуації, що виникають у контексті академічного навчання і за його межами» [14, с. 5].

Зробивши теоретичний аналіз праць з питань інтегративного навчання, українська дослідниця Л. Рапацька виокремлює такі його ознаки: міждисциплінарність, узагальненість, системність, загальнонауковість [4]. Натомість західні вчені вказують на такі характеристики інтегративного навчання, як контекстуальність, конфлікт та зміну. При цьому під контекстуальністю розуміють уміння будувати послідовні логічні зв'язки у рамках певної лінійної структури з метою отримання визначеного універсального результату. Конфлікт розглядається науковцями як уміння витримувати двозначні або парадоксальні ситуації, здатність зайняти обґрунтовану позицію у невизначених або суперечливих питаннях. Уміння встановлювати зв'язки, що сприяє розвитку навичок переносу набутого знання у різноманітні неочікувані та змінні контексти, розглядається науковцями як здатність до змін. З опорою на вищеозначені концепти далі науковці виокремлюють основні ознаки інтегративного знання. До них відносять уміння ставити істотні запитання стосовно складних завдань або проблем; уміння знаходити необхідні джерела знання та інформації і бачити перспективи їх використання; уміння порівнювати явища (знаходячи споріднені та відмінні характеристики) для виявлення їх структури й зв'язків; уміння створювати інтегративну схему та більш цілісне розуміння певного явища або ситуації [11].

Отже, незважаючи на велику кількість дефініцій досліджуваного поняття, можна зробити висновок про те, що, «інтегративне навчання» має такі особливості:

1) це – процес розвитку інтегративного знання, яке характеризується системністю, узагальненістю та універсальністю;

2) у ході цього процесу студенти набувають уміння здійснювати зв'язки між різними поняттями, науковими галузями, контекстами, тощо;

3) цей процес сприяє підвищенню ефективності навчання.

Серед умінь, що формуються у ході інтегративного навчання, можна виділити уміння будувати логічні зв'язки та ставити дослідницькі питання, знаходити необхідну інформацію, порівнювати поняття і створювати інтегративні схеми для цілісного розуміння явища або ситуації, переносити знання з однієї галузі в іншу, приймати рішення у невизначених ситуаціях.

Вважаємо, що при розгляді питань інтегративного навчання слід також звернути увагу на таке поняття, як «трансферабельні уміння». «Трансферабельні» (від англ. transferable) –

уміння, які можна перенести, передати, перемістити, перевести з одного поля діяльності у інше [4]. Д. Бріджес називає трансферабельними ті уміння, які застосовуються у різних контекстах, пов'язаних з професійною діяльністю [7]. При визначенні поняття «трансферабельні уміння» ряд науковців посилається на офіційне видання міністерства освіти та зайнятості Великобританії «Тенденції та уміння на ринку праці, 1997/98», у якому трансферабельні уміння визначено як «центральні для професійної компетенції в усіх економічних секторах та на всіх рівнях» [13, с. 1]. Списки таких умінь вміщено на офіційних сайтах найпрестижніших університетів світу. Наприклад, до переліку трансферабельних умінь університету Лютон (Великобританія), віднесено: уміння знаходити та обробляти інформацію; уміння спілкуватися та робити презентації; уміння планувати та вирішувати проблеми; уміння взаємодіяти та соціально розвиватися. Коледж Алверно, що в Америці, виокремлює такі уміння: уміння аналізувати; уміння оцінювати та виносити рішення у проблемній ситуації; уміння спілкуватися та взаємодіяти; уміння бачити глобальні перспективи; уміння зайняти активну громадянську позицію; естетична відповідальність [8]. До трансферабельних також відносять уміння бути лідером, управляти проектною діяльністю, працювати в команді [4].

У межах загальноєвропейського простору вищої освіти науковці (Н. Беннет та ін.) порівнюють трансферабельні уміння до ключових компетенцій, що розробляються відповідно до дескрипторів національного освітнього стандарту, Дублінських дескрипторів і Рамкової угоди з кваліфікацій в загальноєвропейському просторі вищої освіти [5, 12, 9].

На наш погляд, уміння, які формуються у ході інтегративного навчання, також можуть розглядатися як трансферабельні і бути внесені до переліку ключових компетенцій.

Як вже було зазначено, розвиток у студентів навичок інтеграції освітнього досвіду потребує певних підходів до побудови навчального процесу. На сучасному етапі, підґрунтям інтегративного навчання вважається інтенційний підхід. У перекладі з латини «інтенція» означає прагнення. Іntenційний підхід до навчання спрямовано на формування у студентів певного ставлення до самого навчального процесу. Цей підхід передбачає, що студенти демонструють високий рівень самоусвідомлення, розуміють особисті навчальні потреби, уміють виокремити для себе певну мету, яка стає провідною і пов'язує віддалені цілі з фрагментарним навчальним досвідом. Такі студенти знають, куди спрямовувати свій навчальний потенціал, як найкраще використати відведений для навчання час, які ситуації можуть допомогти відпрацювати необхідні їм навички, уміють робити вибір і ставити дослідницькі питання. Для них навчання є ціллю, а не наслідком випадкових подій [6].

Тобто ідея зробити студентів більш самосвідомими й цілеспрямованими, більш інтенційними, стосовно їх навчання є потужною ідеєю в основі інтегративного навчання.

Важливо пам'ятати, що всі зміни у навчальному процесі залежать і від педагогічних методів. Як показує аналіз науково-педагогічної літератури, багато з вже знайомих методів і технологій можуть бути використані у процесі інтегративного навчання. Наприклад, групове навчання, групове планування, навчальні об'єднання, міждисциплінарні семінари, тематично та проблемно спрямовані навчальні курси, спільне навчання у проектній діяльності і вирішення завдань кейсів, портфоліо з інтегративного навчання [10].

Подібні до вищенаведених, педагогічні методи поділяють певні спільні ознаки. По-перше, вони визнають сучасні потреби мінливого світу, у якому немає місця навчальній та дисциплінарній ізоляції. При цьому від студента потребується інтелектуальна спритність, уміння вести розмову з опорою на широкий спектр знання і досвіду. Ці методи базуються на розумінні необхідності у створенні часу та простору для діалогу і конфлікту, в результаті чого виникає можливість рефлексії самого навчального процесу.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що педагогічна проблема інтеграції, яка вперше була сформульована ще у XVI ст., сьогодні стає провідною у сфері навчання та виховання. Нагальні вимоги суспільства сформувати у студентів інтегративний світогляд, розвинути уміння використовувати суто академічне знання у професійній діяльності, підвищують значущість інтегративного навчання. Інтегративне навчання, яке дозволяє узгодити особисті й професійні прагнення студентів та допомогти у формуванні культури цілісного мислення, потребує подальшої розробки, апробації та впровадження інноваційних систем, технологій і методик у всі ланки вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М., 1977. – 520 с.
2. Любарська О.М. Інтеграційні процеси в освіті [Електронний ресурс] / О.М. Любарська. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/zbirniku/13/5.pdf>
3. Рибалко Л. Ідея Яна Амоса Коменського в контексті інтеграції змісту природничо-наукової освіти [Електронний ресурс] / Л. Рибалко. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2012/2012_3_37.pdf
4. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / [Г.В. Онкович, М.І. Бойченко, Н.М. Дем'яненко, З.Ф. Донець, В.Я. Карачун, В.І. Кобченко, П.П. Куляс, Г.В. Лесик, О.М. Олексюк та ін.]; за заг. ред. Г.В. Онкович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 336 с.
5. Bennett N. Patterns of core and generic skill provision in higher education [Електронний ресурс] / Neville Bennett, Elisabeth Dunne and Clive Carré // Higher Education. – № 1. – Vol. 37. – P. 71–93. – Режим доступу: <http://www.springerlink.com/content/u6eh14r87n7n/?p>
6. Bereiter C. Intentional learning as a goal of instruction / C. Bereiter, M. Scardamalia / B. Resnick (Ed.): Knowing, learning, and instruction: Essays in honor of Robert Glaser. – Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1989. – pp. 361–392.
7. Bridges D. Transferable skills: A philosophical perspective / D. Bridges // Studies in Higher Education. – 1993. – № 18. – pp. 43–51.
8. Fallows S. Integrating Key Skills in Higher Education: Employability, Transferable Skills and Learning for Life / S. Fallows, Ch. Steven. – UK: Kogan Page Ltd., 2000.
9. Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf
10. Haynes C. Innovations in Interdisciplinary teaching / C. Haynes. – Westport, CT: Greenwood Press, 2002.
11. Huber M. Integrative Learning: Mapping the Terrain / M.T. Huber, P. Hutchings. – Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2004. – 32 p.
12. Joint Quality Initiative group. Shared Dublin descriptors for the Bologna Working Group on Qualifications Frameworks «A Bachelor's, Master's and Doctoral awards»: Working document, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eua.be>
13. Labour market skills and trends 1997/98 [Електронний ресурс] / Department for Education and Employment. – 1999. – London: The Stationery Office, 1999. – Режим доступу: – <https://www.education.gov.uk/publications/>
14. Klein J. Integrative Learning and Interdisciplinary Studies / J.T. Klein // Peer Review, 2005. – № 7 (4). – pp. 8–10.
15. Rhodes T. Assessing Outcomes and Improving Achievement: Tips and Tools for Using Rubrics / T.L. Rhodes. – Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2010. – 51 p.
16. William H. Liberal Education / H.N. William // Educating for a Complex World: Integrative Learning and Interdisciplinary Studies. – Vol. 96. – № 4. – 2003. – pp. 6–11.

В статье проанализированы некоторые аспекты интегративного обучения. Даны определения понятиям, относящимся к рассматриваемому процессу – интеграция, интегративные знания, трансферабельные умения, интенционность в обучении. Подчеркивается перспективность данной формы обучения в формировании культуры целостного мышления студентов.

Ключевые слова: интегративное обучение, интеграция, интегративное знание, трансферабельные умения, интенционность в обучении.

The article investigates some aspects of integrative education. It gives definitions to such notions as integration, integrative knowledge, transferable skills, and intentional learning. The article draws particular attention to the perspectives of this kind of education in the development of students' holistic thinking.

Key words: integrative learning, integration, integrative knowledge, transferable skills, intentional learning.

Одержано 28.10.2014.